

ОСОБЛИВОСТІ ДРАМАТУРГІЇ КАЛЕНДАРНИХ СВЯТ ДЛЯ ДІТЕЙ

Розглядаються специфічні особливості драматургії дитячих календарних свят.

Ключові слова: масові свята, драматургія, репертуар, сучасне мистецтво.

Рассматриваются специфические особенности драматургии детских календарных праздников.

Ключевые слова: массовые праздники, драматургия, репертуар, современное искусство.

The specific features of child's calendar holidays are examined.

Key words: mass holidays, dramatic, repertoire, contemporary art.

На тему сценарної розробки й постановки масових театралізованих нині написано багато навчальної літератури та здійснено певні дослідження. Тут можна відзначити таких дослідників, як А. Чечьотін [6], І. Шароєв [7], О. Рубб [5], В. Зайцев [4], Д. Генкін [2], А. Горбов [3]. У цих виданнях іноді згадується про такий різновид масових театралізованих видовищ як дитячі свята. Але в даній статті, все-таки, хотілося б конкретніше розглянути драматургію свят такого типу. Нині відбуваються значні зміни, які відбиваються на масових театралізованих видовищах, зокрема і в такій сфері, як свята для дітей; на окремих позиціях драматургії масових театралізованих видовищ для дітей, які здаються принципово важливими, хотілося б особливо звернути увагу. Утім огляд сценарних розробок масового театралізованого видовища не буде повним, якщо не розглянути такий популярний нині його різновид, як дитяче свято. Адже саме ця аудиторія, на наш погляд, більше, ніж будь-яка інша, потребує свят та розваг.

Усе вищезазначене й зумовлює актуальність обраної теми дослідження. **Метою** статті є ґрунтовний аналіз та виявлення головних особливостей створення сценаріїв календарних свят для дитячої аудиторії.

Предмет дослідження — особливості організації й драматургічної побудови календарних свят для дитячої аудиторії.

Говорячи про драматургію календарних свят для дітей, перш за все, необхідно визначити, які ж саме свята належать до суто дитячої аудиторії. Нині, у своєму прагненні виправдати виховну функцію театру організатори часто проводять заходи на основі будь-якого календарного свята, навіть на основі тих свят, які до дитячої аудиторії мають якнайменше відношення.

Добре, якщо це святковий захід, присвячений Дню Перемоги (урочиста зустріч з ветеранами) чи Дню Матері (концерт з піснями та віршами про любов до своїх матерів), чи, навіть, Дню Захисника Вітчизни. Такі свята, принаймні, можна поставити таким чином, щоб обов'язково сумні та тривожні епізоди перепліталися з оптимістичними та мажорними. Бажано, щоб радісних епізодів було якнайбільше. Але з такими календарними датами, наприклад, як День пам'яті жертвам голодомору (з тужливими піснями, монологами та танцями), організаторам заходу необхідно бути дуже обережними, оскільки це пряме спілкування з дитячою психікою. Але все ж таки хотілося б звернутися до календарних свят, призначених суто дитячій аудиторії.

У численній літературі, роздумах та відгуках часто трапляється поняття «дитинство» в сприйнятті Новорічного свята, Дня захисту дітей, Дня Святого Миколая, Свята дитячої книги, Дня Знань або Свята Першокласника. Ці свята закріпилися за дитячою аудиторією згідно з традиціями, які склалися не тільки в нашій країні, а й за її межами. І в кожному випадку всі вищезазначені заходи очолює сценарист чи режисер.

Коли згадуються ті чи інші свята для дітей, необхідно відразу з'ясувати, про дітей якого віку йдеться? Традиційно в галузі педагогіки та психології їх поділяють на чотири вікові категорії:

- дошкільний вік;
- молодший шкільний вік;
- середній шкільний вік;
- старшокласники (тінейджери).

Такий поділ досить умовний, і в міру того як дорослішають діти, вони поступово переходять із однієї групи в наступну. Але кожна група має свою характерну специфіку сприйняття, рівень розуміння, асоціації та своїх улюблених героїв.

Перш за все слід відзначити, що «часові межі» у свідомості дітей і навіть тінейджерів дуже зміщені. Прикладом цього може слугувати те, як до знаменитого барда О. Мітяєва, автора відомої усім поколінням пісні «Как здорово, что все мы здесь сегодня собрались», на одному з творчих вечорів підійшла дівчина — старшокласниця і розчулено сказала, що дуже любить його пісні, але вважала, що він уже давно помер. «Усі діти, а частково й підлітки, живуть у дуже складному, деформованому «часовому просторі» — без минулого або майже без минулого. У їх свідомості існує тільки яскраве «зараз», «сьогодні», досить хитке «завтра», а «вчора» або «минулим літом» спливає з пам'яті тільки років з 6-ти. І сценарист має завжди про це пам'ятати» [1, с. 242].

Здавалося б і Новий рік, і Останній дзвінок — свята традиційні. З драматургією тут усе зрозуміло. Існують тільки варіації відомих сюжетів з обов'язковими в новорічні дні ситуаціями та дійовими особами — Дідом Морозом, Снігуронькою, Бабою-Ягою. А при закінченні шкільного навчального закладу обов'язковою складовою свята повинен бути вальс. Знайомі та звичні герої — незмінні учасники естрадних видовищ для дітей. Уведення їх у сценарій — необхідна умова, що зумовлена психологією дитячого сприйняття. Але при цьому виявляється деякий парадокс. З одного боку, діти достатньо консервативні та прямолінійні. Вони бажають знати все й одразу: хто «хороший», а хто «поганий».

Колись в одній з новорічних пригод сценарист спробував замінити Бабу-Ягу близькою по образу Бабою-Корягою, але діти не сприйняли цієї заміни. Діти живуть у світі еталонів та стандартів. При цьому звичний герой не обов'язково повинен бути відомим персонажем із старих казок, міфів, легенд. Це взагалі може бути сучасний герой, але обов'язково «розкручений» засобами масової інформації, особливо телебаченням. Це можуть бути персонажі популярних мультфільмів (Кіт Матроскін, Крокодил Гена, Буратіно, Віні Пух), навіть героїня Інтернет-коміксів Маша. Більше того, останнім часом з'являються ялинкові дитячі свята, в яких негативними героями є «комп'ютерні віруси», і дитяча аудиторія із задоволенням приймає ці нововведення. Ось і парадоксальний «консерватизм» з «традиціоналізмом». З одного боку, дітям подобаються казки, з іншого — із задоволенням приймають вигаданих на телебаченні «смішариків», яких, навіть, знають по іменах.

Був час, коли по телебаченню щодня демонстрували американський мультфільм про доброго людожера Шрека і на хвилі успіху цієї стрічки в дитячої аудиторії в Нікопольському міському будинку культури було поставлено свято під назвою «Новорічні пригоди Шрека». Зал із задоволенням прийняв цю гру. Дід Мороз, як головний герой, відійшов на другий план, головним було те, що відбувалося навколо Шрека, пригоди, які траплялися з ним та його друзями.

Необхідно, щоб основою будь-якого видовища для дітей був якийсь, хай не хитрий, але динамічний сюжет. Герої обов'язково повинні когось шукати, когось наздоганяти, ловити і зрештою прийти до хорошого фіналу. Усе має відбуватися чітко, яскраво, зрозуміло, що не виключає хитро закрученої інтриги, яка потребує кмітливості. З дітьми не слід грати «в піддавки», вони повинні самі розгадувати «сценічні кросворди».

Свято для дітей має тривати не більше 40-45 хвилин. Більше маленький глядач не витримує по лінії концентрації уваги й інших обставинах фізіологічно-вікового характеру. У всіх дитячих святах обов'язково необхідно використовувати інтерактивний спосіб спілкування з глядацьким залом. Для дітей не існує такого театального поняття, як «четверта стіна», з ними необхідно вступати в діалог, співати пісні та розгадувати загадки. Їх необхідно заохочувати до «участі» в сценічній дії всіма можливими засобами: просити підтримати героїв або попередити про небезпеку. Разом когось покликати, промовити «чарівні слова» та ін. Тим більше, що на таку роль співучасника дії дітей не доводиться довго вмовляти, вони самі добре йдуть на контакт і, навіть, самостійно намагаються врятувати улюбленого героя. Прикладом може бути випадок, який трапився в Нікопольському міському будинку культури на театралізованому Святі Дитячої Книги. Захід був побудований на поширеному прийомі в сценарній драматургії — «мандрування по казках». Разом з добрими та веселими персонажами Незнайкою та Знайкою по Країні Казок мандрувала неохайна замазурка та вередунка Клякса Малякса. За задумом сценариста Клякса мала переслідувати героїв тайно й усіяло їм заважати. Але тільки-но цей персонаж з'являвся на сцені, глядачі одразу кричали: «Ловіть Кляксу! Ось вона! Вона сховалась у вас за спинами!». Звичайно — акторам, що грали на сцені, ігнорувати ситуацію, що склалася, було неможливо. У цьому разі, безумовно, повинен спрацювати їх професіоналізм, який допомагає вчасно зорієнтуватися в ситуації, що склалася. Але, перш за все, такі випадки сценаристи повинні передбачати, щоб не спотворити задуму та художньої цілісності театралізованого заходу.

Серед теоретиків існує термін «зал, що формується», тобто зал, «який силами ведучого та інших виконавців формується в процесі самого естрадного видовища і починає реагувати на те, що відбувається майже одногосно» [1, с. 248]. Дитяча аудиторія, зазвичай, монолітна й одностайна вже з самого початку. «Ефект групи» тут дуже сильний. Діти навіть різного віку, з малою кількістю дорослих, що сидять разом з ними, перебувають у стані ейфорії від того, що вони в такому складі майже самі, без нагляду. «Дух свободи» штовхає їх на дуже непередбачувані вчинки. Так було і в жорсткіші, з точки зору дисципліни, часи.

Діти ще до початку свята очікують інтерактивного спілкування з артистами. Вони із задоволенням «живуть» в атмосфері видовища, їм скепсис не притаманний. Він починає виявлятися з класу 8–9-го.

Не менш важливим питанням у створенні сценарію календарного свята для дітей стає питання про так званого «позитивного героя». Зміна суспільного ладу в нашій країні не зняла цього питання, а тільки актуалізувала його. У тому віці, коли формується світогляд підростаючого покоління, дуже важливий приклад для наслідування. А поведінка дітей — дзеркальне відображення поведінки дорослих.

Не можна не згадати, що до участі в багатьох дитячих святах часто залучають самих же дітей, тобто дитячі колективи, хореографічні та вокальні. Іноді для дітей пишуть спеціальні віршовані привітання гумористичного типу. Зазвичай, такий номер «приречений на успіх» однаково як у дитячої аудиторії, так і в дорослій. Причина участі дитячих колективів у святкових заходах не тільки в їх якісному рівні. Тут відіграє роль і економічна вигода. Дітям, які виходять на сцену, не платять ні копійки. Мізерну зарплату мають лише керівники колективів, хоча у видовищі беруть участь сотні дітей.

Зазвичай, у сценаріях дитячих свят логічно та доцільно використовують казкові мотиви й інсценізації відомих казок. В одному з лялькових театрів Дніпропетровщини розробили варіант сюжету, в якому відомий герой казок Віні Пух вийшов на пенсію та поїхав на відпочинок за кордон, де йому протидіяв американець Спайдермен (Людина-Павук), який намагався вивідати «секрет успіху» кумедного медведика серед маленьких глядачів. Уже з самого початку сама постановка питання досить комічна. Але ця вистава користувалася великим успіхом у дітей та їх батьків.

У календарних святах для дітей дуже переконливо звучить віршована мова. Рима допомагає маленьким глядачам відчутти суть тексту. Це стикується з практикою дитячих садків, де діти розучують різні пісні, заримовані прислів'я та приказки. Цей факт також підтверджують, майже «безсмертні вірші» С. Михалкова, С. Маршака, К. Чуковського й інших дитячих письменників. Якщо є можливість заримувати текст дитячої програми, театрального концерту, новорічного та будь-якого іншого театралізованого видовища для дітей — це обов'язково необхідно зробити.

Практика залучення самих дітей до ролі ведучих також дає хороші результати. Маленьким глядачам приємно бачити, що біля мікрофона «свої люди».

У структурі сценарію святкової програми для дітей є один важливий драматургічний прийом, який можна назвати «динамічним», або «мобільною побудовою програми». Іноді, коли

свято для дітей триває впродовж години або й більше, залишається нерухомо в театральному кріслі для маленького глядача стає проблемою. Дійові особи бігають по сцені, ведуть боротьбу, діють, а діти, любителі всього цього, вимушені сидіти. Це неправильно. Діти не можуть упродовж тривалого часу знаходитись без фізичних дій, особливо коли актори на сцені, своїм прикладом, постійно їх на це провокують.

Що ж у такому випадку робити?

Необхідно намагатися використовувати такі зали та приміщення, де глядачі матимуть можливість переміщатися за діючими особами, із одного залу в інший, із одного фойє в друге, а також із одної галявини на іншу. Така форма «мобільної програми» іноді використовується в постановці свят для дорослих. Наприклад, існують театралізовані екскурсії по музею. Так, у Дніпропетровському краєзнавчому музеї імені Д. Яворницького була організована нічна екскурсія для старшокласників. Під час емоційної розповіді екскурсовода про історію створення музею несподівано вмикалося світло і до групи тінейджерів виходив кумедний старий у нічній сорочці, капелюшку та зі свічкою в руці, який намагався зрозуміти, чому в такий пізній час по його оселі блукають якісь невідомі люди. Цей старий був прототипом самого Дмитра Яворницького, який потім сам і розповів дітям (старшокласникам) свою історію та проводив їх по історичних місцях.

На святі Дня Першокласника в Новомосковському парку імені Сучкова вдалося поставити святкову програму, де діти-глядачі після великого масового видовища, яке відбувалося на міському стадіоні, переміщалися по заплутаних доріжках парку і за кожною групою дерев на них очікували сюрпризи — чергова сценка, яка підказувала дітям дорогу до кафе з солодощами, які для них влаштувала міська влада.

Аналогічний прийом може бути використаний і на різноманітних ярмаркових видовищах. І це дуже органічно, адже насправді такий спосіб побудови свята було винайдено багато століть тому.

Нині в загальному руслі естрадного мистецтва, де паралельно із ще існуючими державними структурами створюється все більше комерційних продюсерських агентств системи шоу-бізнесу, де на перший план, звичайно, ставиться не якість дитячого шоу (до речі, це можна сказати і про шоу для дорослих), а саме бізнес, отримання прибутку всіма можливими способами, — питання відповідальності за те, що виноситься на естраду, стає особливо нагальним.

Ця підприємницька діяльність у сфері театралізованих свят для дітей практично нікому не підконтрольна. І тисячі юних глядачів нашої країни беззахисні перед тим, що їм показують. До чого закликають. Чого вчать, і що вони сприймають з екранів телевізорів, з естрад палаців культури, з відкритих площадок у парках та зі святкових заходів на площах міст.

Нині істина про те, що для дітей необхідно писати так, як і для дорослих, тільки набагато краще, забута і створюють театралізовані свята для дітей інколи нефахівці своєї справи. Такі поняття, як естетика, смак, ідеї добра, позитивний приклад, просто не існують. І це серйозна проблема. Звичайно, не можна перекладати на плечі авторів, режисерів та інших учасників дитячих свят результати тих чи інших політичних, економічних та інших «дорослих ігор», які ведуться нині в країні, але й закривати на це очі було б безвідповідально та легковажно.

Сучасні глядачі новорічних шоу вже не знають такого казкового героя, як Чебурашка, але відразу впізнають американця Шрека з його Фіоною та з нетерпінням очікують, коли вже вони перетворяться на Діда Мороза та Снігуроньку. І сценаристи, отримавши таке завдання, добросовісно виконують соціальне замовлення, наприклад, на естраді Креатив-Клубу «Бартоломео», що в місті Дніпропетровську. У таких закладах узагалі художній рівень шоу не дуже високий. Їх постановники основну увагу приділяють, перш за все, пошукам яскравої зовнішньої форми (костюми, елементи декораційного оформлення). Адже відвідувачі таких свят — люди з великим матеріальним статком, які із задоволенням фінансують усі бажання своїх дітей, навіть не замислюючись над якісно-естетичним рівнем програми.

Підсумовуючи, зупинимося на головних особливостях створення драматургії календарних свят для дітей:

- виявлення вікової категорії або «віковий приціл»;
- обов'язкове введення нескладного, але динамічного сюжету;
- тривалість свята, з урахуванням особливостей дитячої аудиторії, не більше 45 хвилин;
- інтерактивний спосіб спілкування, з урахуванням такого поняття, як «ефект групи»;
- задіяння в програмі дитячих колективів;
- мобільність програми;
- музикальність програми;
- віршовані тексти (по можливості і не мають суперечити головному задуму);
- наявність позитивного героя;

– виявлення межі між традиційним проведенням свята та сучасними потребами юного глядача;

– обов'язкове стремління до якісно естетичного рівня драматургії.

Масові театралізовані свята для дітей — широке поле для творчої діяльності для сценаристів, режисерів та артистів найрізноманітніших жанрів. Більше того, це безсумнівно хороша школа для молодих діячів естради. З урахуванням вищезазначених особливостей сценарист може створити якісний сценарій будь-якого календарного свята для дитячої аудиторії, що виконуватиме свої головні функції на високохудожньому рівні.

Перспективами подальших досліджень може бути драматургія дитячих свят та її сучасний стан, можливі шляхи подолання кризи.

Список літератури:

1. Богданов И. А. Драматургия эстрадного представления / И. А. Богданов, И. А. Виноградов. — СПб., 2009. — С. 242.
2. Генкин Д. М. Массовые праздники / Д. М. Генкин. — М. : Просвещение, 1975. — 140 с.
3. Горбов А. С. Режиссура видовищно-театралізованих заходів / А. С. Горбов. — Феодосія : «Поліфаст», 2004. — 264 с.
4. Зайцев В. Н. Режиссура естради та масових видовищ / В. Н. Зайцев. — К. : Да Кор, 2003. — 302 с.
5. Рубб А. А. Пока занавес закрыт / А. А. Рубб. — М. : Сов. Россия, 1987. — (Б-чка «В помощь клуб. работнику», № 5).
6. Чечетин А. И. Основы драматургии театралізованных представлений: История и теория / А. И. Чечетин. — М. : Просвещение, 1981. — 102 с.
7. Шароев И. Г. Режиссура эстрады и массовых представлений / И. Г. Шароев. — М. : Просвещение, 1986. — 460 с.

Надійшла до редколегії 04.03.2010 р.